

EEN VERLEDEN MET TOEKOMST

IN 14 ESSAYS

**de
lage
landen**

**EEN VERLEDEN
MET TOEKOMST** IN 14 ESSAYS

Van toen en nu

- 6 **ALEXANDER DE CROO**
Een tegencultuur
van vrije burgers
- 8 **MARK RUTTE**
Een voorbeeld
voor heel Europa
- 10 **HENDRIK TRATSAERT**
Handleiding
bij een verleden
met toekomst
- 17 **MARNIX BEYEN,
JUDITH POLLMANN
EN HENK TE VELDE**
De Lage Landen: meer dan
een belangengemeenschap?
- 23 **WIM BLOCKMANS**
Rijke steden, steile dijken.
Bourgondisch en calvinistisch
- 35 **REMI EG AERTS
EN GITA DENECKERE**
Het (on)Verenigd Koninkrijk
- 47 **MARNIX BEYEN**
Kleur van eenheid en verdeeldheid.
Oranje
- 59 **PIETER JAN KLEIWEG DE ZWAAN**
Nederland, België, Vlaanderen,
begrijpen we elkaar?

Van nu en straks

- 71 **GEERT BUELENS**
Het eerlijke verhaal.
Gezocht: regeringsleiders die regeren én leiden naar een klimaatneutraal 2050
- 77 **HIND FRAIHI**
Wie denken we wel te zijn?
Integreren komt van twee kanten
- 83 **ALICJA GESCINSKA**
Vleugels voor de mensheid.
Hoe AI onze vrijbeden kan versterken en vernielen
- 89 **ARNON GRUNBERG**
Een diep verlangen naar grenzeloosheid.
Over vervangbare mensen en verlichte machines
- 95 **THOMAS HEERMA VAN VOSS**
Wie schrijft, wat blijft?
Hoe kunstmatige reproductie de letteren bedreigt
- 101 **LOTTE JENSEN**
Samen in de strijd tegen het water.
Overstromingen kennen geen grenzen
- 107 **MARTEN VAN DER MEULEN**
Het onkruid is de tarwe van de taaltuin.
Laten we over Nederlanders spreken, meervoud
- 113 **PAUL VERHAEGHE**
Hoe hoger de ongelijkheid, hoe dieper de ellende.
De ontsporing van onze geestelijke gezondheid
- 119 **NIÑA WEIJERS**
Lieve N
- 124 Auteurs
128 Colofon

Een tegencultuur van vrije burgers

ALEXANDER DE CROO
EERSTE MINISTER VAN BELGIË

Al eeuw en dag zijn de Lage Landen innig met elkaar verbonden. En nooit op een saaie manier. Onze historische steden hebben een gedeelde traditie van handel en innovatie. We zijn bij de meest gemondialiseerde landen ter wereld. We zijn een stukje Europa van grote gelijkenissen en even grote verschillen. Een buitengewoon vruchtbare combinatie als u het mij vraagt.

We delen uiteraard dezelfde taal. We stonden beiden aan de wieg van het trans-Atlantische bondgenootschap en van een Europa dat uit zijn as herrees. We zijn beiden open economieën en open samenlevingen, historische voorvechters van vrije mensen en vrije markten. Aan de monding van Schelde en Maas zijn onze wereldhavens eeuwenoude toegangspoorten tot de wijde wereld. Ontmoetingsplaatsen die openheid omarmen, waar onze culturen bloeien en creativiteit ver buiten onze grenzen inspireert. We herbergen internationale instellingen die deze waarden doorheen ons continent en de wereld uitdragen.

Maar België en Nederland zijn meer dan zomaar vrienden die op elkaar lijken. We zijn eerder zoals broers en zussen: ook altijd een beetje in concurrentie met elkaar. Dat houdt ons scherp en bij de les.

Zo halen we het beste uit onze band: we laten elkaar vrij, we leren van elkaar en trekken vaak samen op. Dat laatste komt omdat we belangrijke basiswaarden delen. Onze band is sterk omdat we geloven in de kracht van mensen, in inspraak en democratie. We vinden dat meningen mogen botsen, steeds met respect voor de ander. Het zijn die waarden die ons toelaten om boven ons gewicht te boksen in Europa en op het wereldtoneel.

Ik zie de Belgisch-Nederlandse relatie de komende jaren dan ook hechter dan ooit. Omdat bij alle grote uitdagingen waarvoor we staan – of het nu de klimaatverandering of de oorlog in Oekraïne is – het geloof in wat we als vrije samenleving kunnen, essentieel is. Er wordt vaak gesproken over de Frans-Duitse as in Europa, maar in 2050 hoop ik van harte dat het de Benelux-motor is die Europa zal blijven inspireren. Een Europa dat bestaat uit sterke democratieën, innovatieve en creatieve economieën, met goed functionerende rechtsstaten en vrije mensen die hun lot in eigen

handen nemen. Een hecht koppel dat zichzelf blijft heruitvinden in het licht van een andere wereld.

België en Nederland hebben in de moderne tijd niet zo heel lang een institutionele eenheid gevormd. Even onder Karel V en daarna onder Willem I. We hebben veel langer naast elkaar bestaan dan met elkaar. Toch liepen in onze twintigste en eenentwintigste eeuw de grote maatschappelijke tendensen parallel. We hebben beiden de verzuiling van ons afgeworpen en zijn in het begin van de 21^e eeuw voorlopers geweest in ethische revoluties die de mens verder geëmancipeerd hebben: van het homohuwelijk en LGBTI+-rechten tot euthanasie.

Over de jaren hebben België en Nederland ook elk hun eigenheid ontwikkeld. De Nederlander is wat trotser, wat mondiger. De Belg wat diplomatischer, wat Bourgondischer. Toch zitten die verschillen elkaar niet in de weg. Integendeel. Ze prikkelen en brengen ons vaak bij elkaar. Ze maken dat we bij elkaar over de vloer komen en blijven komen. Dat er een levendig debat is in cultuurhuizen zoals deBuren. Dat onze acteurs met elkaar het podium en de filmset delen. Dat onze schrijvers elkaar zo prachtig aanvullen.

De relatie tussen onze landen is er in de eerste plaats dan ook een van mensen. Ze bruist en staat met beide voeten in het leven. Wie over de Meir in Antwerpen loopt, hoort met de regelmaat van de klok de Hollandse tongval. De Belg stapt met veel plezier en in groten getale de trein op voor een weekendje Amsterdam. Dat is voor mij de kern van onze Lage Landen-identiteit: de vrije burger staat centraal. In een wereld die soms de neiging heeft ‘het systeem’ of ‘de sterke leider’ centraal te plaatsen, vormt onze Lage Landen-cultuur een noodzakelijk tegengewicht. Misschien is dat wel onze bestemming voor 2050: een tegencultuur die relevanter zal zijn dan ooit.

De Bourgondiër in mij heft het glas op nog vele decennia en vele eeuwen Belgisch-Nederlandse vriendschap, samenwerking en warm nabuurschap, met een prikkelende dosis concurrentie.

Een voorbeeld voor heel Europa

MARK RUTTE
MINISTER-PRESIDENT VAN NEDERLAND

Het spreekwoord luidt: een goede buur is beter dan een verre vriend. Nog beter is het natuurlijk als die goede buur óók een vriend is. Dus mogen wij Nederlanders onze handen dichtknijpen met België als buurland. Ik durf het hier zonder gêne te schrijven: België is het land waarmee Nederland de meest veelzijdige band en vriendschap heeft.

We hebben dezelfde geschiedenis en delen de Nederlandse taal, een woordenboek en verschillende literaire prijzen.

Ook bestuurlijk zijn we nauw met elkaar verbonden. In de eerste plaats natuurlijk in de EU, de Benelux en de NAVO. Maar ook in gespecialiseerde organisaties als de Scheldecommissie of de Maascommissie. We vertrouwen elkaar zo sterk, dat we samen een zetel hebben in de kiesgroep van het Internationaal Monetair Fonds. We bewaken samen ons luchtruim en hebben onze marines aan elkaar vastgeklonken met de Benelux-admiraliteit. Zelfs onze marineschepen bouwen we samen.

En dan is er natuurlijk onze ijzersterke economische samenwerking. Die is goed voor zo'n 350.000 banen en zo'n 100 miljard euro. België is onze tweede handelspartner, en wij zijn de tweede investeerder in België. We bestieren samen een haven en 150.000 werknemers steken dagelijks de grens over om te werken bij de burens. Kortom, Nederland en België laten dagelijks zien hoe Europese samenwerking leidt tot wederzijds voordeel. Alle reden dus om erop te vertrouwen dat die samenwerking in 2050 net zo goed, of zelfs nog beter zal zijn.

Ondanks die goede voornemens, weten we helaas ook dat de toekomst zich moeilijk laat voorspellen. Dat het ondenkbare zomaar werkelijkheid kan worden. Toch, of juist daarom, durf ik de stelling aan dat Nederland en België ook in 2050 hoeders zullen zijn van een Unie waar de rechtsstaat en democratie zijn gewaarborgd. Over deze waarden valt niet te marchanderen. Het zijn keiharde voorwaarden voor veiligheid en welvaart. Respect voor internationaal recht en kansengelijkheid in derde landen horen daar bij. Op al deze gebieden zullen Nederland en België ook in 2050 schouder aan schouder staan.

Ik ben er ook van overtuigd dat Nederland en België in 2050 nog steeds koplopers zullen zijn qua innovatie en wetenschappelijke vernieuwing dankzij de intensieve samenwerking tussen universiteiten, overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven. En we zullen in 2050 koolstofneutraal zijn. We zullen worden geprezen voor onze gezamenlijke inzet om die doelstelling te behalen en als voorbeeldlanden worden aangehaald van hoe de energietransitie succesvol kan worden uitgevoerd.

Het zijn mooie toekomstbeelden. Tegelijk zullen sommige zaken niet veranderen. In 2050 zult u in België nog steeds 'friet' zeggen, en de meeste Nederlanders 'patat'. U zult nog steeds glimlachen om luidruchtige Nederlanders in uw steden. En wij zullen nog steeds genieten van de zoete tongval van Jacques Brel in zijn Nederlandstalige repertoire.

In 2050 zullen er vast nog mensen hopen op een BeNeLiga, een fusie van het Belgische eersteklassevoetbal met onze Eredivisie, hoewel ik denk dat het bij een droom zal blijven. De Nederlander Mathieu van der Poel en de Belg Wout Van Aert zullen als krasse vijftigers nog altijd heersen op de wielertoeren in Europa. De Belgische en Nederlandse shorttracksters zullen alle medailles blijven oprapen. En de Nederbelg Max Verstappen zal in 2050 zijn 28ste wereldkampioenschap Formule 1 hebben bijgeschreven op zijn palmares.

Maar bovenal zullen wij dan opnieuw vaststellen dat Nederland en België burens én vrienden zijn. En dat zal tot ver na 2050 zo blijven.

Handleiding bij een verleden met toekomst

HENDRIK TRATSAERT
HOOFDREDACTEUR

De Lage Landen delen een veelbewogen geschiedenis. In dit boek blikken eminente historici terug op wat België en Nederland bijeenbracht en uiteendreef. Ook kijkt een keur aan creatieve denkers vooruit naar hoe we in beide landen leven en samenleven in 2050. Hun nieuwe stemmen staan naast weloverwogen historische inzichten. *De Lage Landen anno 2050: een verleden met toekomst* is een speciale editie van ons vlaggenschip *de lage landen*, met als aanleiding het staatsbezoek dat het Nederlands vorstenpaar in juni 2023 brengt aan België. De premiers van beide landen hebben een voorwoord geschreven. Dat de hoogste ambten van onze landen in deze publicatie de pen voeren, is voor ons wat ongewoon, maar het zorgde voor extra uitdaging. Diverse, uiteenlopende perspectieven gegarandeerd.

Uit ons rijke archief selecteren we vier essays waarin vooraanstaande historici een treffend beeld schetsen van onze gemeenschappelijke geschiedenis vanaf de late middeleeuwen. Zij krijgen een plaats in het corpus ‘Van toen en nu: het verleden tot vandaag’.

In deze stukken kun je goed volgen wat ons bond en wat ons scheidde. Uiteindelijk zijn de periodes van eenheid onder één bestuur beperkt in de tijd: de woelige periode van de Zeventien Provinciën (1543-1585) onder de Habsburgers en het Verenigd Koninkrijk onder de vooruitziende maar slecht begrepen Willem I (1815-1830) voorafgaand aan de stichting van België.

De rijke delta van de Lage Landen, die nu *grosso modo* samenvalt met Nederland en België, is altijd een belangengemeenschap geweest met uiteenlopende particularismen: op het vlak van politieke besluitvorming, religie, wisselende geografische opdeling met bijbehorende machtsvelden. In de loop van de tijd ontstonden er socioculturele verschillen die tot op vandaag doorwerken. Soms bleken die een obstakel, soms een uitdaging, dan weer een uitnodiging om samen te werken. Een hoge ambtenaar verwoordde dat laatste ooit treffend als ‘een kwestie van welbegrepen, gezamenlijk eigenbelang’. Nederland vormde een van de vroegste democratieën en België

De rijke delta van de Lage Landen, die *grosso modo* samenvalt met Nederland en België, is altijd een belangengemeenschap geweest

kreeg bij zijn ontstaan de meest liberaal-progressieve grondwet van alle westerse landen. En ze liggen naast elkaar.

De premiers van beide landen, Alexander De Croo en Mark Rutte, verwijzen in hun voorwoord expliciet naar dat spontaan op elkaar gericht zijn. Allebei hebben ze het over ‘buren én vrienden’. Naast vanzelfsprekend optimistische geluiden en complimenten hebben zij oog voor de uitdagingen: hoe de democratie en de rechtsstaat waarborgen, de klimaatcrisis bedwingen, omgaan met de ethische dilemma’s? Dit is een apart tijdsgewricht met een pandemie, een energiecrisis en een oorlog op het Europese continent met geopolitieke gevolgen. Optimisme is evenwel een morele plicht en dat wensen regeringsleiders ook uit te dragen, dus kijken ze vooruit en maken ze plannen.

Beide landen bevinden zich in een periode van verhoogde samenwerking volgens de Nederlandse ambassadeur in België, Pieter Jan Kleiweg de Zwaan. In zijn stuk ‘Nederland, België, Vlaanderen, begrijpen we elkaar?’ beschrijft hij vier domeinen waar de krachten actief gebundeld werden en worden, met cultuur als het minst vatbare en meest volatiele veld.

Maar wat zegt de toekomst? De relatief nabije toekomst? We vroegen negen van onze beste schrijvers-denkers om hun licht te werpen op die toekomst, met als richtjaar 2050. Een kort essay op thema met als bijkomend verzoek beleidshebbers en bewoners in gedachten te houden als je lezers. Het leek ons best passend dat we ook een spiegel voorhouden en verder doordenken in de tijd – een zeldzaamheid in het tijdperk van de waan van de dag en de zoveelste *swipe* van diezelfde dag.

Wat blijkt uit deze essays? Zes van de negen auteurs schreven een veeleer pessimistisch stuk, twee getuigen van geloof in de toekomst en een laatste, Arnon Grunberg, laveert tussen de twee.

Nog een vaststelling is dat weinig auteurs hun thema los zien van algemene ontwikkelingen in de wereld, en daarvan zijn België en Nederland slechts een stukje. Turven we – dit is de derde vaststelling – de onderwerpen die

het vaakst terugkeren als een reële bezorgdheid of een ernstige bedreiging, dan komen we uit bij twee fenomenen: klimaatopwarming en artificiële intelligentie. Opmerkelijk, omdat slechts twee van de negen auteurs daar in eerste instantie over zouden schrijven.

Met deze vaststellingen is het marsorder van het tweede corpus, ‘Van nu en straks: op naar 2050’, enigszins gerelativeerd. Enigszins, want wat melden en bepleiten zij dan?

Geert Buelens opent met een radicaal appel aan regeringsleiders om te durven besturen opdat we in 2050 klimaatneutraal zouden zijn. Zijn sterk beargumenteerde bijdrage wijst niet alleen op de stijging van de zeespiegel, maar ook op een toestand van verhitting die onze sappige weiden zal doen verdorren.

Lotte Jensen kent onze overstromingsgeschiedenis en trekt er lessen uit. Ze besluit met een positieve oproep tot meer directe, planmatige internationale samenwerking: het wassende water houdt niet op aan de staatsgrens.

Alicja Gescinska buigt zich over de toekomst van de democratie. Waar ik een doortimmerd pleidooi tegen de gevaren van populisme en voor burgerfora verwachtte, ontving ik een al even pregnante waarschuwing voor AI. Die bedreigt onze vrijheid, want democratie bestaat bij de gratie van transparantie, wars van manipulatie.

Arnon Grunbergs essay over de grenzen van technologische vooruitgang is ingebed in een brede historische én toekomstgerichte visie die ook het einde van de mensheid niet onbesproken laat. ‘Het verlangen naar onsterfelijkheid is ook een antwoord zoeken op de vraag: zijn wij vervangbaar?’

De toekomst van literatuur en welke impact die nog zal hebben: Thomas Heerma van Voss omarmt het thema innig. Ondanks zijn strijdvaardigheid ziet hij de toekomst, mede door AI, troebel in. De menselijke handeling van het schrijven moet overeind blijven. Het literatuuronderwijs speelt een cruciale rol in tijden van krimp en kramp bij alles wat niet meetbaar of rendabel is.

Taalkundige Marten van der Meulen is dan weer zonnig gestemd over de evolutie van ons Nederlands: taal verandert nu eenmaal. Laat duizend bloemen bloeien: pluricentrisch en meervoudig zal het Nederlands zijn of niet zijn.

Paul Verhaeghe maant overheden aan om verregaand te investeren in kinderen en jongeren, als we de neerwaartse trend van onze geestelijke gezondheid willen keren. ‘We moeten vandaag een rustige, veilige en voorstelbare omgeving creëren’, luidt het.

Met deze veertien teksten willen we pertinente aspecten van het prisma mens, gemeenschap en planeet belichten. Hier en nu. Van toen en straks.

Gaat het over diversiteit en integratie in de samenleving, dan ziet Hind Fraihi hoopgevende signalen richting 2050. Er komt een tijd dat polarisering en identitair denken ‘zo passé, zo 2023’ zullen zijn.

En Niña Weijers? Zij is zichzelf en schrijft een brief aan zichzelf, 27 jaar verder. In haar verdichte tekst voel je de twijfel: ten aanzien van de opdracht en het thema, en vooral existentieel, als vrouw, als mens in dit tijdsgewricht.

Als aanbevolen lectuur mag ik hopen dat *De Lage Landen anno 2050: een verleden met toekomst* in zijn opzet geslaagd is: aan de hand van veertien teksten pertinente aspecten van het prisma mens, gemeenschap en planeet belichten. Hier en nu. Van toen en straks. Tussen hoop en vertwijfeling. Tussen aanbeveling en wensdroom.